

Autisták Országos Szövetsége
1053 Budapest, Fejér György u. 10.
Tel.: (06 1) 354 1073
E-mail: info@esoember.hu
www.aosz.hu

Állampolgári Jogok Biztosa
Prof. Dr. Szabó Máté részére
1387 Bp., Pf. 40. panasz@ajbh.hu

Tárgy: „A Munka Méltósága” program
Ügyszám: AJB-4832/2012

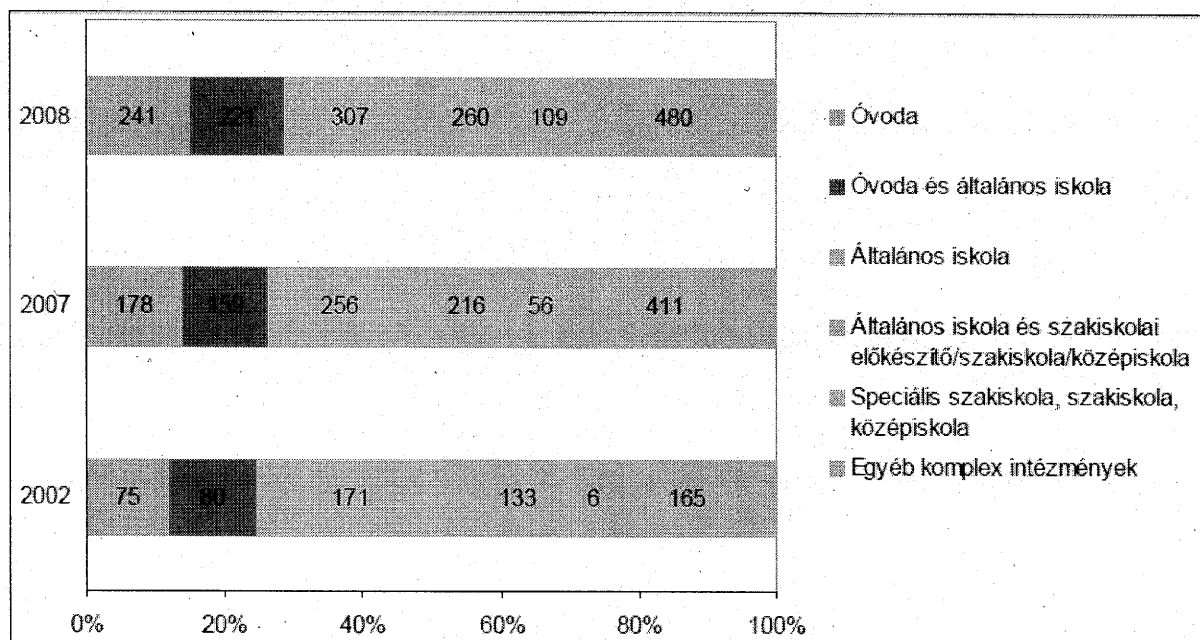
Tisztelt Prof. Dr. Szabó Máté Úr!

Tisztelettel köszönöm „A Munka Méltósága” című munkajogi projektje keretében történő újabb megkeresését, remélem válaszomban hasznos információkkal szolgálhatok Önnek a fogyatékossgal élő személyek munkaerőpiacra való bejutási lehetőségeivel, benmaradásuk esélyeivel kapcsolatos vizsgálatához.

Az Országos Autizmus Kutatás¹ (OAK) eredményei alapján a 2002/2003-as illetve a 2008/2009-es tanév között eltelt idő alatt a közoktatásban résztvevő autizmussal élő tanulók száma jelentősen, közel 2,5-szeresére növekedett (630 főről 1618 főre). A kutatás kiterjedt a középfokú oktatási intézmények adatainak vizsgálatára is, ahol szintén érzékelhető volt a növekvő tendencia. A vizsgált időszakban a speciális szakiskolák, szakiskolák, középiskolák körében az autista tanulók száma 6 főről 109 főre emelkedett. A nagymértékű létszámemelkedés által a korábbi évekhez képest még aktuálisabbá válik a kérdés: mi segítheti elő azt, hogy az autizmussal élő tanulók számára megteremtődjön a lehetősége az oktatási rendszerből a munka világába történő átmenetnek?

¹ 2008-2009-ben AOSZ-Jelenkutató Alapítvány által lebonyolított szociológiai kutatás. Kutatási tanulmány:

- Petri Gábor-Vályi Réka (szerk.): Autizmus – Tény – Képek (2009. Bp.) letölthető: <http://www.esoember.hu/file/autizmus-teny-kepek.pdf>
- Bognár Virág (szerk.): Láthatatlanok Autista emberek a társadalomban (Scolar Kiadó, Budapest, 2010.)

Autista tanulók száma és megoszlása intézménytípus szerint a közoktatásban a tanév elején. Forrás: KIR

Az OAK szülőinterjúi során a 16-18 év feletti autizmussal élők szüleitől érkezett a legtöbb panasz oktatással kapcsolatban. Elmondásuk szerint nagyon ritka az, hogy egy oktatási intézmény 18 év felett is bent tartja a fiatalokat, vagy bármilyen szakképzési lehetőséget biztosítana autista gyermekük számára. Az interjúk elkészítése óta az intézmények már a korábbi 18 helyett 16 éves kortól mondhatják jogosan, hogy nem vállalják fel tovább az autista tanuló ellátását, ugyanis a nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXCV. törvény csak lehetőséget biztosít a sajátos nevelési igényű gyermekek tankötelezettségének 23 éves korig történő meghosszabbítására, de nem teszi azt kötelezővé. Ez alapján nem meglepő, hogy az autizmussal élők többsége alacsony iskolai végzettséggel rendelkezik (az OAK kérdőíves felméréseinek adatai alapján az autizmussal élő felnőttek 40%-ának legmagasabb iskolai végzettsége kevesebb, mint 8 osztály, 30%-ának általános iskola). A befogadó intézmények alacsony száma mellett a szülői visszajelzések alapján további problémát jelent, hogy a gyógypedagógiai tanterv alapján működő középfokú intézmények (speciális, illetve készségfejlesztő speciális szakiskolák) jelentős hányadában amennyiben fel is vállalják az autista tanulók ellátását, azt szakmailag kifogásolható módon, az autizmus specifikus módszerek, eszközök használatának mellőzése mellett végzik. A speciális készségfejlesztő szakiskolák kifejezetten az értelmileg akadályozottak számára állnak rendelkezésre, hasonló intézményrendszer, mely autizmus specifikus segítséget nyújtana nem létezik hazánkban. Ennek kialakítása azért is indokolt lenne, mert az átlagos intellektussal rendelkező gyermekek nagy része nem illik be sem a hagyományos, sem a gyógypedagógiai iskolákba, előbbibe értelmi képességei, utóbbiba megértési nehézségei, furcsa viselkedése miatt. Egy ilyen autizmus specifikus intézményhálózat a munkavállalásra való felkészítés bázisaként is szolgálhatna.

A nem megfelelő, vagy hiányzó oktatási ellátás és a munkaerő-piaci felkészítés hiánya mellett nem meglepő, hogy az oktatáson túl az autizmussal élők foglalkoztatottságában² is nagy lemaradást észleltünk. Amennyiben az autizmussal élő fiatal kikerül az oktatási

² A foglalkoztatással kapcsolatban tapasztalható problémák összefoglalása részletesen korábbi, AJB-2618/2012. ügyszámú levelemben olvasható.

rendszerből és a szülők nem találnak számára szociális ellátást a legtöbb esetben az egyik szülő munkáját feladva kénytelen otthon maradni gyermekével. Az ellátás nélkül maradt, négy fal közé beszorult fiatal korábban megszerzett képességei nagyon hamar leépülnek, mely súlyos problémákhoz vezet és tovább rontja a fiatalok amúgy sem kedvező munkaerő-piaci esélyeit.

Egy munkahelyen, csakúgy mint az iskolában, az autizmussal élők számára a beilleszkedés kulcsa általában nem az értelmi, tanulási képességekkel áll összefüggésben, hanem szociális adottságaik függvénye. A beilleszkedés elősegítése érdekében ezért az iskolai évek alatti speciális fejlesztések fókuszának egyik fő területe a szociális-kommunikációs készségek fejlesztése kell, hogy legyen. Autizmus esetén a munkavállaláshoz szükséges alapkészségek kialakításának (munkaviselkedés, szociális-kommunikációs készségek fejlesztése, higiénia, stb.) már igen korán, általános iskolában el kellene kezdődnie, tudomásunk szerint azonban ez általában nem jelenik meg az őket ellátó legtöbb iskola gyakorlatában. A munkavállalásra felkészítő modulokat még kevés intézmény, főként a speciális és készségfejlesztő speciális szakiskolák emelték be tananyagukba. Ehhez hozzájáruló másik nehézség, hogy a munkavállalásra történő felkészülés első lépéseinek általános időpontja, a kamaszkor és fiatal felnőttkor, az autizmussal élők számára fokozottan nehéz, problémákkal teljes időszak. A serdülőkorban szociális esetlenségük miatt többen is elszenvedik társaik bántását, elutasítását, mely alacsony önértékeléshez, mentális problémákhoz (szorongás, depresszió) vezethet. Az OAK fókuszcsoportos beszélgetései alapján ezek a lelki problémák általános jellegűek és függetlenek az adott fiatal autizmusának súlyosságától, ami tovább nehezíti munkára történő felkészítésüket.

A speciális iskolákban ugyan csökkentett tananyagot kell elsajátítaniuk az ott tanulóknak és az oktatás célja inkább a praktikus ismeretek átadása, az életre való felkészítés. A munkára való felkészítés azonban nem feltétlenül kap kellő hangsúlyt. Amennyiben van mód szakmatanulásra jellemzően ennek nincs kimenete a munka világába. Bár már ismerünk olyan programot, mely pont ennek a hiányosságnak a kiküszöbölésére jött létre (Salva Vita Alapítvány, Munkahelyi Gyakorlat programja) a fókuszcsoportos beszélgetések résztvevői közül erről a lehetőségről senki nem hallott, és senki nem részesült a sikeres munkavállalást elősegítő olyan szolgáltatásban, mint pl. a pályaorientációs tanácsadás, munkaképesség felmérés, vagy munkapróba. A szülők legtöbbször, ha a szűkös kínálat ellenére találnak befogadó intézményt, örülnek hogy hasznos elfoglaltságot találtak gyermekük számára és nem mérlegelik, hogy a megszerzett tudás, szakképesítés hasznos lesz-e a későbbiekben. A fókuszcsoportos beszélgetések alapján senki nem tudott megszerzett szakmájával elhelyezkedni a munkaerőpiacon.

Sajnos nincs tudomásunk olyan országos képzési, továbbképzési rendszerről, mely a fogyatékossgal élők élethosszig tartó tanulását tűzte volna ki célul. Egyetlen olyan megváltozott munkaképességű személyeket érintő modellprogramról hallottunk (TÁMOP-5.3.8-11/A1-2012-0001; RÉV projekt³), melyben a leghátrányosabb helyzetű csoportok munkaerő-piaci esélyeinek növelése fogalmazódott meg célként, de az ebben résztvevő védett foglalkoztatók jellemzően nem az autizmussal élőket alkalmazzák, így az autista emberek számára ez a program nem nyújt gyakorlati segítséget. Tudomásunk szerint ezen felül a TÁMOP 1.1.1. program biztosíthat lehetőséget a rehabilitálható, nyílt munkaerő-

³ http://www.fszk.hu/index.php?option=com_content&view=section&id=37&Itemid=169

piacon jó eséllyel elhelyezhető megváltozott munkaképességű emberek képzésbe való bevonására, a program azonban nem nyújt autizmus specifikus segítséget. Nagy örömről számoltunk, hogy 2011-ben kidolgozásra került az autizmus specifikus támogatott foglalkoztatás⁴ módszertana, mely hatékony támogatást nyújthat a nyílt munkaerőpiacon történő foglalkoztatás előkészítésében, ugyanakkor a már több éve működő egyéb alternatív munkaerő-piaci szolgáltatásokhoz⁵ képest ennek működtetésére nem áll rendelkezésre forrás, finanszírozás hiányában pedig nem várható a módszer alkalmazásának széleskörű elterjedése.

Szervezetünk munkaerő-piaci szolgáltatást, képzést az érintettek részére nem nyújt, erre külön forrással nem rendelkezik, azonban kapcsolatban áll olyan egyéb szervezetekkel, akikkel munkavállaláshoz kapcsolódó kérdésekben együttműködik. Ilyen partnerünk a Salva Vita Alapítvány, a Kézenfogva Alapítvány illetve az Aura Autistákat Támogató Közhasznú Egyesület. Ez utóbbi Egyesület autizmus specifikus munkaerő-piaci felkészítő programot működtet, melynek résztvevői számára az AOSZ önkéntes gyakornok program keretében biztosít lehetőséget munkatapasztalat szerzésre. Ezen felül érdekvédelmi tevékenységünk során minden alkalmat kihasználunk, hogy jelezzük a döntéshozók felé észrevételeinket, javaslatainkat. Oktatáshoz kapcsolódóan jellemzően a jogszabályok módosítása, megalkotása során készített tervezetek véleményezésében kéri segítségünket az illetékes tárca.

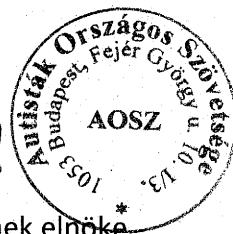
Összefoglalva a jelenlegi oktatási rendszer nem támogatja az autizmussal élők munkaerő-piaci felkészítését, a középfokú speciális iskolák kapacitásukban sem, és sok esetben minőségét tekintve sem képesek megfelelő ellátást nyújtani az autista gyermekek számára, az itt megszerezhető szakmai végzettséggel a fiatalok nem képesek elhelyezkedni a munkaerő-piacon. Nincs tudomásunk olyan továbbképzési rendszerről, mely az autizmussal élők foglalkoztatásának elősegítését támogatná. Az általunk ismert programok az autizmussal élők többsége számára nem érhető el.

Remélem levelemben kielégítő választ tudtam adni kérdéseire, amennyiben további információkkal szolgálhatok, kérem jelezze felém.

Tisztelettel:

Dénésné Spitzer Éva

az Autisták Országos Szövetségének elnöke

Budapest, 2012. szeptember 9.

⁴ Az ATF módszertani útmutatója részletesen tartalmazza az autizmussal élő személyek képességfelmérésével, munkára történő felkészítésével, munkapróbájával, munkába helyezésével, a munkafeladatainak betanításával, a munkáltató felkészítésével, illetve az utókövetéssel kapcsolatos speciális tudnivalókat. Módszertani kézikönyv és film: http://www.fszk.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=402:autizmus-specifikus-tamogatott-foglalkoztatás-módszertani-kezkönyv&catid=67:szakmai-anyagok&Itemid=120

⁵ 4M program, Támogatott Foglalkoztatás, Komplex, látássérültek elemi rehabilitációja